

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет фізичної культури
Кафедра спорту і спортивних ігор

Дипломна робота (проект)
магістра

з теми: «МЕТОДИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ТЕХНІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ»

Виконав: студент 2 курсу,
групи ФКb1-М17
спеціальності 014.11 Середня освіта
(Фізична культура)
Рябоконь Віталій Володимирович
Керівник: Лісенчук Г. А., доктор наук з
фізичного виховання та спорту,
професор кафедри спорту і спортивних
ігор
Рецензент: Гоншовський В. М.,
кандидат наук з фізичного виховання
та спорту, доцент кафедри легкої
атлетики з методикою викладання

Кам'янець-Подільський – 2018 року

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ.....	7
1.1 Початковий етап у загальній структурі багаторічної спортивної підготовки спортсменів (на прикладі футболу).....	7
1.2 Значення технічної підготовки у футболі.....	19
1.3 Особливості навчання технічним елементам.....	24
1.4 Структура змагальної діяльності і критерії її ефективності у футболі.....	29
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	34
2.1 Методи дослідження.....	34
2.2 Організація дослідження.....	39
РОЗДІЛ 3. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ОБГРУНТУВАННЯ МЕТОДИКИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНІКИ ВОЛОДІННЯ М'ЯЧЕМ ЮНИХ ФУТБОЛІСТІВ.....	42
3.1 Визначення основних компонентів технічної підготовки юних спортсменів.....	42
3.2 Характеристика змагальної діяльності юних футболістів.....	43
3.2.1. Особливості структури змагальної діяльності юних футболістів.....	43
3.2.2. Техніко-тактичні дії, що впливають на результативність гри юних футболістів.....	46
3.3 Дослідження методики вдосконалення техніки володіння м'ячем....	52
3.4 Технічна підготовка юних футболістів з урахуванням структури змагальної діяльності.....	65
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	76

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЧПРР – час просторової рухової реакції.

ДЮСШ – дитячо-юнацька спортивна школа.

СДЮШОР – спеціалізована дитячо-юнацька школа олімпійського резерву.

КПШСТ – комплексний показник швидкості, спритності, техніки.

ПШ – показник швидкості.

ПС – показник спритності.

ПТ – показник техніки.

ЗД – змагальна діяльність.

ТП – технічна підготовленість.

ТТД – техніко-тактичні дії.

ТТП – техніко-тактична підготовленість.

кгм/хв. – кілограмметри на хвилину.

с – секунда.

хв. – хвилинка.

см – сантиметр.

м – метр.

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасні дослідження в області дитячо-юнацького спорту характеризуються концентрацією уваги вчених на проблемах вдосконалення змісту основних розділів програмно-методичних документів [1; 40].

Відставання, що відзначається фахівцями, в техніці володіння м'ячем вітчизняних футболістів від кращих зарубіжних на сучасному етапі вимагає впровадження в практику нових, науково-обґрунтованих підходів до побудови тренування гравців, починаючи з початкових етапів багаторічної підготовки [27; 34].

Підготовка юних футболістів – тривалий і багатогранний процес, що базується на даних наукових досліджень і передовому досвіді вітчизняних і зарубіжних фахівців.

Проте до теперішнього часу проблема вікових особливостей змагальної діяльності юних футболістів залишається практично невивченою. Подібне положення, що знайшло, на жаль, віддзеркалення в діючих навчальних програмах для ДЮСШ і СДЮШОР, не сприяє розширенню шляхів пошуку подальших можливостей в плані підвищення ефективності технічної підготовки футболістів.

Відсутність наукових даних про вікову динаміку структури змагальної діяльності юних футболістів особливо позначається на етапі початкового навчання техніці володіння м'ячем. Внаслідок цього, в методиці початкового навчання продовжує залишатися відкритим цілий ряд питань, зокрема, про послідовність вивчення окремих елементів техніки ігри, не вивчення яких може стати надалі чинником, який лімітує, певною мірою, рівень технічної майстерності в цілому. В зв'язку з цим достатньо актуальною представляється проблема пошуку нових методичних підходів до технічного вдосконалення футболістів.

Мета дослідження – підвищити ефективність процесу технічної підготовки юних футболістів шляхом оптимізації спеціалізованих засобів тренування з урахуванням структури змагальної діяльності.

Для досягнення поставленої мети були сформульовані наступні **завдання**:

1.Визначити кількісні і якісні показники змагальної діяльності футболістів 8-17 років.

2.Виявити особливості вікових змін структури основних компонентів змагальної діяльності.

3.Встановити структуру критеріїв технічної підготовленості, що обумовлюють результативність змагальної діяльності юних футболістів різного віку.

4.Експериментально обґрунтувати ефективність побудови процесу початкової технічної підготовки юних футболістів з урахуванням вікових особливостей структури змагальної діяльності.

Об'єкт дослідження – процес багаторічної технічної підготовки юних футболістів.

Предмет дослідження – вікові закономірності змагальної діяльності і методика побудови технічної підготовки юних футболістів.

Гіпотеза дослідження – виявлення вікових закономірностей структури змагальної діяльності юних футболістів дозволить розробити новий методичний підхід до навчання, який підвищить ефективність технічної підготовки, особливо на початковому етапі.

Теоретична значущість дослідження – результати дослідження доповнюють теорію навчання техніці спортивних ігор, зокрема футболу. Так, показана необхідність врахування вікових особливостей структури змагальної діяльності юних футболістів і характеру взаємозв'язків її компонентів при побудові технічної підготовки, особливо на етапі початкового навчання.

Практичне значення одержаних результатів– встановлені кількісні і якісні параметри ТТД юних футболістів різного віку дозволяють корегувати зміст техніко-тактичної підготовки спортсменів шляхом підбору відповідних специфіці ЗД спеціалізованих засобів тренування.

У віковому аспекті визначені компоненти змагальної діяльності, від яких, з позиції технічної підготовленості футболістів, залежить результативність гри. Встановлені пріоритетні для кожного віку групи технічних прийомів.

Апробація результатів дослідження відбувалась під час щорічної звітної наукової конференції студентів і магістрантів за підсумками НДР у 2017-18 н.р. Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (10-11 квітня 2018 року).

Структура та об'єм дипломної роботи (магістра). Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків й списку використаних джерел. Викладена на 86 сторінках друкованого тексту, ілюстрована 12 таблицями. У роботі використано 103 джерела науково-методичної літератури.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз науково-методичної літератури, дозволив встановити, що футбол це ситуаційний вид спорту швидко-силового характеру, де ефективність змагальної діяльності забезпечується високим рівнем підготовленості гравців та прогнозуванням ситуацій, які можуть виникнути у матчі. У зв'язку з тим вся система тренувань побудована на основних компонентах змагальної діяльності.

Одним з таких основних компонентів змагальної діяльності, що визначає структуру та зміст процесу підготовки є техніко-тактичні дії гравців. У відповідності до показників кількості та якості техніко-тактичних дій здійснюється побудова тренувальних занять футболістів.

2. Основні технічні прийоми у футболі виконуються при сполученні швидкості й точності, однак підвищення вимогливості до точності приводить до зниження швидкості, а збільшення швидкості – до зниження точності.

3. Методика розподілу часу на технічні елементи, дозволяє більш індивідуалізувати техніко-тактичну підготовку футболістів, диференціювати рівень інтенсивності техніко-тактичних дій, вдосконалити командні, групові та індивідуальні функції гравців, тим самим підвищить результативність гри.

4. Ефективне управління змагальною діяльністю в основному побудоване на вмінні тренера швидко реагувати та вносити зміни у навчально-тренувальний процес, а також у відповідності до ситуацій, що виникають під час матчу та в перерві між таймами.

5. У дослідженні отримані дані про змагальну діяльність футболістів 8-17 років, на підставі яких встановлені вікові закономірності її структури. Кількісні і якісні характеристики ТТД, а також їх питома вага в структурі змагальної діяльності відрізняються у юних футболістів

різного віку. Так, наприклад, футболісти 8-9 років виконують в середньому за гру 410 ТТД при браку 39 %; 10-11 років – 455 ТТД при браку 39 %; 12-13 років – 544 ТТД при браку 37 %; 14-15 років – 592 ТТД при браку 33 %; 16-17 років – 778 ТТД при браку 28 %. Футболісти молодших вікових груп ведуть гру переважно за рахунок технічних прийомів, пов'язаних з контролем над м'ячем за рахунок багатократних торкань. З віком відбувається перерозподіл структурних елементів ЗД у бік збільшення об'єму всіх різновидів передач м'яча.

6. Структура і характер взаємозв'язків ТТД визначають зміст багаторічної технічної підготовки на кожному з її етапів. Так, в період з 8 до 10 років в навчанні техніці гри основу повинні складати ведення, обведення і жонгливання; з 10 до 11 років – ведення і обведення, короткі і середні передачі м'яча, гра головою; з 11 до 12 років – ведення і обведення, короткі і середні передачі м'яча, удари у ворота ногою, гра головою; з 12 до 13 років – ведення і обведення, простріли і навісні передачі, довгі передачі, удари у ворота головою; з 13 до 14 років – ведення і обведення, довгі передачі м'яча, відбір, простріли, удари у ворота головою і ногою; з 14 до 15 років - короткі і середні передачі, ведення і обведення, передачі «на хід», перехоплення; з 15 до 16 років – короткі і середні передачі, ведення і обведення, простріли, гра головою, удари у ворота головою і ногою.

7. Зміст програм, що діють, для ДЮСШ і СДЮШОР з розділу «Технічна підготовка» і навчально-тренувального процесу юних футболістів не відповідають специфіці їх змагальної діяльності. Це виражається, по-перше, у відсутності обліку вікових особливостей структури пріоритетних ТТД; по-друге, в застарілій послідовності початкового навчання техніці гри.

8. Початкове навчання і вдосконалення володіння м'ячем доцільно здійснювати з урахуванням встановлених вікових особливостей

структури змагальної діяльності і експериментально обґрунтованій послідовності навчання техніці футболу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреев С. Н., Левин В. С., Алиев Э. Г. Мини-футбол. Многолетняя подготовка юных футболистов в спортивных школах : [монография]. Москва: Советский спорт, 2008. 304 с.
2. Ахметов Р. Ф. Сучасні біомеханічні технології в практиці підготовки спортсменів. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків, 2011. Випуск 1. С.7-9.
3. Ахметов Р. Ф., Кутек Т. Б. Биомеханические технологии в системе подготовки высококвалифицированных спортсменов. Наука в олимпийском спорте. 2013. Випуск 1. С. 70-75.
4. Бальсевич В. К. Стратегия многолетней спортивной подготовки олимпийцев. Теория и практика физической культуры. 2011. Випуск 2. С. 66-68.
5. Бомпа Т. Подготовка юных чемпионов: пер. с англ. Москва: Астрель, 2003. 259 с.
6. Булгакова Н. Ж. Теоретические и методические основы подготовки спортивного резерва (на примере плавания). Современ. Олимп, спорт и спорт для всех : XIV Междунар. науч. конгр. Киев: Олимп, лит., 2010. С. 161.
7. Волков Л. В. Теория и методика детского и юношеского спорта. Київ : Олімпійська література, 2002. 296 с.
8. Гавердовский Ю. К. Обучение спортивным упражнениям. Биомеханика. Методология. Дидактика. Москва: Физкультура и спорт, 2007. 912 с.
9. Гаджиев Г. М. Структура соревновательной деятельности как основа комплексного контроля и планирования подготовки футболистов высокой квалификации: Автореф. дис... канд.пед.наук 13.00.04. Москва, 1984. 24 с.

10. Гакаме Р. З. Функциональное состояние и физическое развитие футболистов 9-22 лет: Автореф. дис. ... канд. биолог. наук 03.00.13. Краснодар, 1995. 17 с.

11. Ганчева В. І. Аналіз діючого програмно-методичного забезпечення ДЮСШ у системі освіти. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2013, Випуск 7 (33). С. 61-69.

12. Годик М. А. Метрологические основы контроля за технической и тактической подготовленностью спортсменов. Спортивная метрология: Учеб. для инст. физ. культ. Под ред. В. М. Зациорского. Москва: Физкультура и спорт, 1982. С. 161.

13. Годик М. А., Черепанов П. П., Галеев Р. З. Интегральная оценка атакующих действий. / Футбол : Ежегодник. 1984 / Сост. С. А. Савин, А. С. Соловьёв. Редкол. : К. И. Бесков и др. Москва: Физкультура и спорт, 1984. С. 7-11.

14. Голденко Г. А. Индивидуальные программы технико-тактической подготовки футболистов высокой квалификации с учётом особенностей соревновательной деятельности: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.33.04. Москва, 1984. 21 с.

15. Григорьян М. Р. Техническая подготовка юных футболистов с учетом дифференцирования специальных нагрузок повышенной координационной сложности: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Краснодар, 2009. 25 с.

16. Губа В. П., Квашук П. В., Никитушкин В. Г. Индивидуализация подготовки юных спортсменов. Москва: Физкультура и спорт, 2009. 275 с.

17. Денисова Л. В., Хмельницкая И. В., Харченко Л. А. Измерения и методы математической статистики в физическом воспитании и спорте. Киев: Олимп. лит., 2008. 127 с.

18. Дорошенко Е. Ю., Царенко К. В., Шалфеев П. О. Тестування фізичної підготовленості в системі педагогічного контролю футболістів.

Вісник Запорізького національного університету: серія «Фізичне виховання і спорт». 2012. Випуск 3 (9). С. 41-47.

19. Золотарёв А. П. Возрастная динамика ловкости и техники владения мячом в условиях скоростных передвижений у юных футболистов 9-17 лет: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Малаховка, 1987. 22 с.

20. Золотарёв А. П. Некоторые особенности соревновательной деятельности юных футболистов 9-17 лет. Методика совершенствования и контроля координационных способностей юных футболистов в условиях скоростных передвижений: Учебно-методическое пособие. Краснодар, 1991. С.12-16.

21. Золотарёв А. П., Шамардин А. И. Структура основных компонентов соревновательной деятельности юных футболистов: Учебнометодическое пособие. Под ред. Н. Д. Васильева. Волгоград: ВГИФК, 1993. 33 с.

22. Железняк Ю. Д. Основы научно-методической деятельности в физической культуре и спорте. Москва: Академия, 2002. 264 с.

23. Журіда С. М., Лебедев С. І., Слеман Ребаз. Аналіз показників змагальної діяльності та спеціальної технічної підготовленості футболістів 10-12 років. Слобожанський науково-спортивний вісник: наук.-теорет. журн. Харків: ХДАФК, 2015. Випуск 5 (49). С.52-56.

24. Козловский В. И., Енютин В. Л. Исследование соревновательной деятельности футболистов высших разрядов. Теория и практика Ф.К. 1984, Выпуск 5. С.10-12.

25. Козловский В. И. Творчество и ещё раз творчество. Спортивные игры, 1984. С. 24-25.

26. Колупанов П. П. Факторы, определяющие эффективность соревновательной деятельности футболистов в различные возрастные периоды. Теория и практика физической культуры. 2010. Выпуск 1. С. 54.

27. Костюкевич В. М. Управление тренировочным процессом футболистов в годичном цикле подготовки: монография. Винница: Планер, 2006. 683 с.

28. Кудяшев Н. Х. Техническая подготовка футболистов на начальном этапе подготовки: автореф. Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Набережные Челны, 2011. 24 с.

29. Лапутин А. Н., Кашуба В. А. Формирование массы и динамика гравитационных взаимодействий тела человека в онтогенезе. Киев: Знання, 1999. 202 с.

30. Лапутин А. Н. Гравитационная тренировка. Киев: Знание, 1999. 315 с.

31. Люкшинов Н. М. Формирование модельных характеристик соревновательной деятельности футболистов на основе анализа игр чемпионатов мира и первенства СССР: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Ленинград, 1989. 21 с.

32. Макарова Г. А. Спортивная медицина: учебник. Москва: Сов. спорт, 2004. 480 с.

33. Максименко И. Г. Структура тренировочных нагрузок, физической, технической и игровой подготовленности юных футболистов на этапе специализированной базовой подготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Москва, 2001. 19 с.

34. Максименко І. Г. Теоретико-методичні основи багаторічної підготовки юних спортсменів у спортивних іграх: монографія. Луганськ: ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2009. 352 с.

35. Максименко І. Г. Перспективи використання інформаційних технологій в процесі підготовки юних спортсменів, які спеціалізуються зі спортивних ігор. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. Харків, 2009. Випуск 5. С. 159-162.

36. Матвеев Л. П. Общая теория спорта и ее прикладные аспекты: учебник. Москва: Лань, 2005. 384 с.

37. Монаков Г. В. Техническая подготовка футболиста. Москва: АО «Офсет», 1995. 128 с.

38. Начинская С. В. Спортивная метрология: учеб. пособие [для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по спец. 033100 «Физ. культура»]. Москва: Академия, 2005. 240 с.

39. Никитушкин В. Г. Теория и методика юношеского спорта : учебник монография. Москва: Физическая культура, 2010. 208 с.

40. Никитушкин В. Г. Многолетняя подготовка юных спортсменов : монография. Москва: Физическая культура, 2010. 240 с.

41. Николаєнко В. В., Байрачний О. В. Стан підготовки футбольного резерву в Україні. Теорія і методика фіз. виховання і спорту. 2010. Випуск 2. С. 32-36.

42. Николаєнко В. В., Байрачний О. В. Віковий аспект формування дитячо-юнацьких команд з футболу: реальність та перспективи. Фізична культура, спорт та здоров'я нації: зб. наук. пр. Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2013. Випуск 16. С. 147-153.

43. Николаєнко В. Построение многолетней подготовки в современном футболе. Наука в олимпийском спорте. 2014. Выпуск 1. С. 12-16.

44. Николаєнко В. В., Байрачний О. В. Організаційно-методичні підходи до побудови навчально-тренувального процесу на етапі початкової підготовки футболістів: порівняльний аналіз. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. пр. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т імені Лесі Українки, 2014. Випуск 1 (25). С. 76-80.

45. Николаєнко В. В. Рациональная система многолетней подготовки футболистов к достижению высшего спортивного мастерства. Киев: Саммит-книга, 2014. 336 с.

46. Нистратов Е. Д. Оптимизация структуры тренировочных нагрузок в годичном цикле подготовки юных футболистов : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Смоленск, 2000. 19 с.

47. Озолин Н. Г. Настольная книга тренера: Наука побеждать. Москва: Астрель: АСТ, 2002. 864 с.

48. Основы математической статистики. Учебное пособие для институтов физической культуры. Под общ. ред. В. С. Иванова. Москва: Физкультура и спорт, 1990. 175 с.

49. Петухов А. А. Футбол. Формирование основ индивидуального технико-тактического мастерства юных футболистов. Проблемы и пути решения : монография. Москва: Сов. спорт, 2006. 232 с.

50. Петухов А.В. Методика формирования индивидуальной технико-тактической подготовки юных футболистов: Автореф. дис. ... канд. пед.наук. 13.00.04. Москва, 1990. 22 с.

51. Платонов В. Н. Система Олимпийской подготовки в спорте Норвегии. Наука в Олимпийском спорте. 2011. Выпуск 1-2. С. 31.

52. Платонов В. Н. Периодизация спортивной подготовки. Общая теория и ее практические приложения. Киев: Олимп. лит., 2013. 624 с.

53. Платонов В. Н. Специальные принципы в системе подготовки спортсменов. Наука в олимпийском спорте. 2014. Выпуск 2. С. 8-19.

54. Платонов В. Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения. Киев: Олимп. лит., 2015. Кн. 1. 680 с.

55. Подготовка юных футболистов. Под общ. ред. А.А.Сучилина. Москва, 1987. 116 с.

56. 45 Полишкис М. С., Поволоцкий Ю. Я. Показатели коллективных и индивидуальных технико-тактических действий как критерии оценки качества игры футболистов. Футбол: Ежегодник. 1986. Сост. С. А. Савин, А. С. Соловьев. Редкол.: К. И. Бесков и др. Москва: Физкультура и спорт, 1986. С. 46-50.

57. Пономоренко П. Не упустить бы золотого времени. Советский спорт, 1983, 17 февраля. С. 3.

58. Попов А. В. Совершенствование технической подготовки футболистов с учётом типов ударных движений и условий игровой деятельности: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Киев, 1981. 24 с.

59. Решитько В. Л. Техническая подготовка юных футболистов. Методические рекомендации. Москва, 1994. 18 с.

60. Рожкова Т. А. Корекція порушень постави спортсменів високої кваліфікації у спортивних танцях засобами фізичної реабілітації : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. вих. і спорту : 24.00.03. Київ, 2016. 20 с.

61. Рыбин Д. В. Совершенствование методики ранней игровой ориентации у юных футболистов на основе их индивидуальных особенностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Москва, 2001. 20 с.

62. Рымашевский Г. А. Экспериментальное обоснование некоторых путей повышения надёжности выполнения технико-тактических действий футболистами высокой квалификации: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Москва, 1978. 28 с.

63. Сабитов Р. Х. Дифференцированный подход к годичного цикла подготовки футболистов учебно-тренировочных групп различного индивидуального развития: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Малаховка, 2011. 24 с.

64. Садкович М. С. Влияние физических упражнений на строение и функцию голеностопного сустава пловцов. Минск, 1968. С. 109-110.

65. Сахновский К. П. Теоретико-методические основы системы многолетней спортивной подготовки: автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 24.00.01. Київ, 1997. 48 с.

66. Седляр Ю. В. Обзор методик диагностики осанки человека. Весник Черниговского гос. пед. ун-та им. Т. Г. Шевченко .Серия: Педагогические науки. Физическое воспитание и спорт. Чернигов: ЧДПУ, 2011. Вып. 86. Т. 2. С. 118-124.

67. Селуянов В. Н., Сарсания К. С., Заборов В. А. Футбол: проблемы физической и технической подготовки. Долгопрудный: ИНТЕЛЛЕКТИК, 2012. 160 с.

68. Смирнов А. А. Техническая подготовка юных футболистов на основе направленного развития функции вестибулярного анализатора: Автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04. Ленинград, 1988. 22 с.

69. Смирнов А. А. Техническая подготовка юных футболистов с использованием средств вестибулярной тренировки. Многолетняя подготовка спорт. резервов: сб. науч. статей. А-А, 1990. С. 21.

70. Спортивные игры. Техника, тактика, методика обучения / Учеб. для студ. высш. пед. учеб. заведений. Ю. Д. Железняк, Ю. М. Портнов, В. П. Савин, А. В. Лексаков; Под ред. Ю. Д. Железняка, Ю. М. Портнова. 2-е изд., стереотип. Москва: Издательский центр «Академия», 2004. 520 с.

71. Столов И. И., Ивочкин В. В. Спортивная школа: начальный этап: учебное пособие. Москва: Советский спорт, 2007. 140 с.

72. Стасюк І. І. Оздоровчий вплив занять міні-футболом на організм школярів. Формування здорового способу життя студентської та учнівської молоді засобами освіти. Зб. матер. V Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. Кам'янець-Подільський, 2012. Випуск 1. С. 221-224.

73. Сучилин А. А. Экспериментальное обоснование программы начального обучения юных футболистов. Подготовка юных футболистов. Волгоград: ВГИФК, 1978. С. 22-30.

74. Титлов А. Ю., Комарова В. В. Динамика морфологических показателей в детско-юношеском возрасте. Человек, здоровье, физическая культура и спорт в изменяющемся мире: матер. XI науч.-практ. конф. по проблемам физического воспитания уч-ся. Коломна, 2001. С. 71-72.

75. Тупеев Ю. В., Бойко В. Ф. К вопросу использования возможностей информационных технологий в процессе обучения технике двигательных действий в борьбе. Физическое воспитание студентов :

сборник науч. трудов. Под ред. Ермакова С.С. Харьков, ХХІІІ, 2010. Выпуск 4. С. 67-69.

76. Тупеев Ю. В., Бойко В. Ф. Повышение эффективности процесса обучения базовой технике двигательных действий борцов вольного стиля на этапе начальной подготовки с использованием компьютерных технологий. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. праць. За ред. Єрмакова С.С. Харків: ХХІІІ, 2010. Випуск 8. С. 96-100.

77. Тюленьков С. Ю., Губа В. П., Прохоров А. В. Теоретико-методические аспекты управления подготовкой футболистов: учебное пособие. Смоленск: ИКА, 1997. 116 с.

78. Тюленьков С. Ю., Рыбин Д. В. Морфофункциональные и специальные параметры юных футболистов. Соматические типы и соматотипирование: сб. науч. тр. Смоленск, 2000. С. 28-32.

79. Филин В. П. Теория и методика юношеского спорт. Москва: Физкультура и спорт, 1987. 130 с.

80. Футбол: Поурочная программа для учебно-тренировочных групп спортивного совершенствования ДЮСШ и СДЮШОР. Под общ. ред. С. Н. Андреева, М. С. Полишкиса, Н. М. Люкшишинова, В.П. Шамардина. М., 1986. 261 с.

81. Футбол: Навчальна програма для дитячо-юнацьких спортивних шкіл, спеціалізованих дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої спортивної майстерності. В. Г. Авраменко, О. Е. Бобарико. Київ, 1995. 117 с.

82. Футбол: навч. програма для дит.-юн. спорт. шкіл, спеціал. дит.-юн. шкіл олімп. рез-ву, шкіл вищ. спорт. майстерності / В. Г. Авраменко та ін. Київ: Респуб. наук.-метод. каб-ет Державн. ком-ту України з пит. фіз. культ. і спорту, 2003. 105 с.

83. Футбол: навчальна програма для дитячо-юнацьких спорт. шкіл, спеціаліз. дитячо-юнацьких шкіл олімпійського резерву, шкіл вищої

спортивної майстерності та спеціаліз. навч. закладів спорт. профілю. Київ, 2009. 142 с.

84. Хоули Эдвард Т., Френкс Дон Б. Руководство инструктора оздоровительного фитнеса. Киев: Олімпійська література, 2004. 375 с.

85. Чирва Б. Г. Базовая и профессиональная техническая и тактическая подготовка футболистов : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Москва, 2008. 45 с.

86. Шамардин А. А. Целевая функциональная подготовка юных футболистов : монография. Волгоград: Волгоградское научное издательство, 2009. 264 с.

87. Шарманова С. Б., Федоров А. И. Профилактика и коррекция плоскостопия у детей дошкольного и младшего школьного возраста средствами физического воспитания. Челябинск: УралГАФК, 1999. 112 с.

88. Шестаков М. М. Индивидуализация учебно-тренировочного процесса в командных спортивных играх: Автореф. дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04. Москва, 1992. 44 с.

89. Шестаков М. М. Оценка технической подготовленности футболистов с учётом особенностей телосложения. Методы оценки технической подготовленности высококвалифицированных футболистов: Методические рекомендации. Москва: ВНИИФК, 1983. С. 4-8.

90. Шестаков М. М. Футбол: Структура соревновательной деятельности и критерии её эффективности в футболе. Учебно-методическое пособие, Краснодар, 1993. 28 с.

91. Энока Р. М. Основы кинезиологии. Киев: Олимпийская литература, 2000. 400 с.

92. Юный футболист : учеб. пособие. Под. общ. ред. А. П. Лаптева, А. А. Сучилина. Москва: Физкультура и спорт, 1983. 255 с.

93. Яременко В. В., Шабацкая С. О. К вопросу использования компьютерных мультимедиа технологий в системе подготовки юных спортсменов. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія:

Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. Випуск 1 (27). С. 92-98.

94. Ярмолинський Л. М. Корекція порушень постави у футболістів на етапі початкової підготовки : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.01. Дніпро, 2018. 20 с.

95. Badiru D. The physics of soccer: using math and science to improve your game. Books for home, work, and leisure. ABICS publications a division of an international consulting services. USA, Lexington, 2010. 296 p.

96. Beswick B. Focused for soccer. 2nd ed. USA : Human Kinetics, 2010. 206 p.

97. Marseillou P. Football. Programmation annuelle d'entraînement des benjamins. Paris: Editions Actio, 2008. 158 p.

98. McLeish H. Review of Scottish Football: Grassroots, Recreation and Youth Development. Glasgow: Scottish FA, 2010. 67 p.

99. Mulqueen T., Woitalla M. Soccer Goalkeeping. United States: Human Kinetics, 2011. 194 p.

100. Stark S. Fussball und Koordination: Effektives Jugendtraining im Bereich der Motorik. Hamburg : Diplomica Verlag, 2010. 138 p.

101. The FA Youth Development Review/ The Football Association. London, 2011. 39 p.

102. Turner T. Total Player Development. Indianapolis: Ohio Youth Soccer Association, 2006. 91 p.

103. Wein H. Developing Youth Football Players. Champaign, IL : Human Kinetics, 2007. 253 p.